

پیشنهاد پژوهشی (Proposal)

۱-۱- عنوان کامل به زبان فارسی:

طرح مطالعاتی آمایش آموزش عالی در استان فارس

۱-۲- عنوان کامل به زبان انگلیسی:

A Study on Higher Education Development Based on Territorial or Spatial Planning for Fars Province

۱-۳- نوع طرح مطالعاتی / پروژه: بنیادی کاربردی توسعه‌ای

۱-۴- کارفرما: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

۱-۵- مجری طرح: دانشگاه شیراز، معاونت برنامه‌ریزی و توسعه

۱-۶- همکاران اجرایی پروژه: کلیه دانشگاه‌ها، مراکز آموزش عالی و علم و فناوری استان در قالب کارگروه استانی آمایش آموزش عالی:

- رئیس و معاونان دانشگاه شیراز
- رئیس و معاونان دانشگاه‌های دولتی استان فارس
- رئیس بزرگترین واحد دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس
- رئیس مرکز پیام نور فارس
- رئیس مرکز دانشگاه علمی و کاربردی استان فارس
- نماینده کارگروه پژوهش و فناوری استان فارس
- نماینده تام‌الاختیار استاندار فارس
- رئیس دانشگاه فرهنگیان استان فارس
- رئیس بزرگترین موسسه غیر انتفاعی استان فارس
- ۵ نفر از افراد صاحب‌نظر در مباحث مدیریت آموزش عالی و آمایش سرزمین

۱-۷- مدیر طرح: دکتر قاسم سلیمی / عضو هیأت علمی دانشگاه شیراز.

۱-۸- مشاور عالی طرح: دکتر شهاب کسکه. / عضو هیأت علمی دفتر هیأت امنای وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

۲-۱- تعریف مسئله و بیان سؤال‌های اصلی طرح مطالعاتی

رویاری با اقتصاد جهانی در حال توسعه، ارتباطات جهانی از طریق فناوری‌های نوین، رشد هزینه‌های آموزش عالی، ظهور قابلیت‌های جدید دانشی و پژوهشی، افزایش آموزش و سواد آموزی جهانی و ظهور فرارقات در عرصه‌های آموزش عالی، افزایش کارایی سازمانی را برای دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، گریز ناپذیر نموده است (بارنت^۱، ۲۰۰۰؛ کاترایت^۲، ۲۰۰۱). از این رو دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی در جستجوی دستیابی به مزیت رقابتی پایدار و در راستای خلق دانش استراتژیک برای مقاصد استراتژیک دانشگاهی از نوآوری‌ها، فلسفه‌ها، استراتژی‌های نوین و کارآمدی، بهره می‌برند. هرچند آموزش عالی در خلال ۲۰ سال گذشته در سراسر دنیا، تحت تاثیر تغییرات چشمگیر قرار گرفته است، اما چالش‌های جدید و محیط در حال تغییر، موضوع توجه به رهبری و مدیریت استراتژیک در آموزش عالی را بیش از پیش مورد تاکید قرار داده است (برایسون^۳، ۲۰۰۴؛ ترامپ و روین^۴، ۲۰۰۴). در این راستا با نگاه درازمدت و استراتژیک، تدوین سند چشم انداز بیست ساله، گام ارزشمندی در جهت‌دهی فعالیت‌های کشور برای رسیدن به توسعه بوده و از مهم‌ترین فرازهای سند، توجه ویژه به جایگاه ایران در افق ۱۴۰۴ در حوزه علم و فناوری است. بدیهی است تحقق اهداف مندرج در سند چشم انداز، مدیریت و تدبیر جامع در تمامی ابعاد را می‌طلبد و لازم است در حوزه مدیریتی علم و فناوری و آموزش عالی، مهم‌ترین عوامل و پیشران‌ها شناسایی شده و برنامه‌های مناسب در این زمینه، طراحی و اجرا گردند. از آنجا که چشم انداز ناظر به آینده است، بهره‌گیری از تکنیک‌های آینده‌نگرانه برای سنجش جهت‌گیری صحیح سیاستها و کیفیت برنامه‌ها در مسیر تحقق اهداف چشم انداز، ضروری است (طاعتی و بهرامی، ۱۳۸۸: ۴۷). در سال‌های کنونی، دانش و فناوری می‌روند تا سکوی اول عاملیت را در مناسبات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع از آن خود کنند؛ کشورهایی که به این مهم پی برده‌اند با درک صحیح از اهمیت جایگاه مدیریت دانش و فناوری و اهمیت ساختارسازی و تحلیل و رصد دائمی عوامل تعیین کننده در این عرصه، خواهان آن هستند که در عرصه جهانی کنشگر باشند (طاعتی و بهرامی، ۱۳۸۸: ۴۷). از این رو آینده آموزش عالی و برنامه‌ریزی توسعه آن روز به روز در جامعه اهمیت می‌یابد. در حال حاضر استفاده از مطالعات آینده آموزش عالی، علم و فناوری در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان تا جایی پیش رفته است که بسیاری از کشورها پروژه‌هایی ملی را تعریف و اجرا می‌کنند و از پیش بینی‌های حاصله از نتایج به دست آمده، به خصوص در حوزه دانش و فناوری، به برنامه‌ریزی‌های راهبردی میان مدت و کوتاه مدت خود می‌پردازند. در کشور ما نیز اینگونه اقدامات شکل گرفته و یا در حال شکل‌گیری است و بالطبع بخش‌های مختلف اقتصادی کشور

1 - Barnett

2 - Cutright

3 - Bryson

4 - Tromp & Ruben

در قالب برنامه‌های آمایش سرزمین نیز به تدوین برنامه‌های جامع توسعه آموزش عالی و توسعه علم و فناوری روی آورده اند. واقعیت آن است برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش سرزمین از پیشینه قابل توجهی در جهان برخوردار است. سابقه طرح آمایش سرزمین در ایران به سالهای پیش از انقلاب بر می‌گردد. در کشور ما در مبحث آموزش عالی نیز در ادواری از سالهای پس از انقلاب اسلامی به آن پرداخته شده، اما وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از ماه‌های پایانی سال ۱۳۸۸ این موضوع را به طور جدی مطرح نموده و مدعی است که گسترش آموزش عالی را در آینده، بر اساس برنامه مبتنی بر آمایش انجام خواهد داد.^۱

یکی از استان‌هایی که نگاه پیش‌کنشی در برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی را در دستور کار قرار داده است، استان فارس و دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی فعال در این استان است. از این رو توسعه آموزش عالی و توسعه فعالیت‌های علمی و فناوری، به موازات توسعه طرح‌های صنعتی در سالهای آینده نه تنها ضروری، بلکه اجتناب‌ناپذیر است. در این راستا استان فارس به عنوان قطب علمی مناطق جنوب کشور و قلب توسعه علم و فناوری در این منطقه، نیازمند تدوین برنامه‌ای جامع جهت توسعه علم و فناوری مبتنی بر آمایش سرزمین در سال‌های آینده است. سوال اصلی که در این پروژه/ طرح مطالعاتی به پاسخگویی به آن خواهیم پرداخت آن است که:

- در راستای ترسیم چشم‌انداز توسعه استان فارس و گسترش آموزش عالی در سالهای آینده، برنامه جامع مبتنی بر آمایش در آموزش عالی چه باشد؟

سوالات اختصاصی که پروژه/ طرح مطالعاتی به دنبال پاسخگویی به آن است به شرح ذیل است:

- چشم‌انداز توسعه آموزش عالی مبتنی بر آمایش سرزمین با توجه به جایگاه زیر نظام‌های آموزش عالی در استان فارس چگونه باشد؟

- اهداف جامع و راهبردی توسعه آموزش عالی مبتنی بر آمایش سرزمین در استان فارس کدامند؟

- ماموریت‌های توسعه آموزش عالی مبتنی بر آمایش سرزمین در استان فارس با توجه به جایگاه زیر نظام‌های آموزش عالی بر اساس اسناد بالادستی مرتبط کدامند؟

- راهبردهای مناسب توسعه آموزش عالی مبتنی بر آمایش سرزمین با رویکرد متناسب‌سازی نیازهای استانی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در استان فارس کدامند؟

- اولویت‌های آموزش عالی استان در سطوح مختلف رشته‌ها، مقاطع تحصیلی، میزان جمعیت دانشجویی، نیاز به اعضای هیات علمی بر حسب زیر نظام‌ها و گروه‌های آموزشی و پروژه‌های اولویت‌دار توسعه آموزش عالی مبتنی بر آمایش سرزمین کدامند؟

۱. جهت اطلاعات بیشتر در ارتباط با تاریخچه برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش در آموزش عالی به مقاله: نیلی، محمد رضا (۱۳۹۲). برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش در آموزش عالی (الزام‌ها، چالش‌ها و راهکارها)، فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، ۵(۳)، ۲۶-۱ مراجعه شود.

۲-۲- اهداف اصلی طرح مطالعاتی

- هدف کلی: "تدوین سند جامع آمایش آموزش عالی استان فارس" است.

- اهداف ویژه:

۱. تدوین مدل مناسب توسعه آموزش عالی مبتنی بر آمایش سرزمین و ترسیم جایگاه زیر نظام‌های آموزش عالی در استان فارس و تدوین اسناد راهبردی هر یک از زیر نظام‌ها
۲. ترسیم چشم انداز توسعه آموزش عالی در دانشگاه‌ها و مراکز علم و فناوری استان فارس مبتنی بر آمایش سرزمین
۳. تدوین اهداف راهبردی توسعه آموزش عالی دانشگاه‌ها و مراکز علم و فناوری استان فارس مبتنی بر آمایش سرزمین
۴. تدوین ماموریت‌ها/رسالت‌های توسعه آموزش عالی در دانشگاه‌ها و مراکز علم و فناوری استان فارس مبتنی بر آمایش سرزمین
۵. تدوین راهبردهای توسعه آموزش عالی در دانشگاه‌ها و مراکز علم و فناوری استان فارس مبتنی بر آمایش سرزمین، تعیین اولویت‌های آموزش عالی، رشته‌ها، مقاطع تحصیلی، میزان جمعیت دانشجویی، نیاز به اعضای هیات علمی بر حسب زیر نظام‌ها و گروه‌های آموزشی و پروژه‌های اولویت‌دار توسعه آموزش عالی

۲-۳- ضرورت انجام طرح مطالعاتی

مهم‌ترین ضرورت‌های انجام طرح مطالعاتی آمایش آموزش عالی در استان فارس عبارتند از:

- اگرچه در سالهای گذشته در دانشگاه‌ها و مراکز علم و فناوری استان فارس، برنامه‌ریزی‌هایی صورت گرفته؛ اما واقعیت آن است که این برنامه‌ها پراکنده و نه در ارتباط با همدیگر بوده و برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی با رویکرد آمایش سرزمین و توجه به مناطق استان، کارکردهای اقتصادی و اجتماعی، ویژگی‌ها و مزایای آنها در کانون توجه قرار نگرفته است. این موضوع سبب شده است که هم اکنون شاهد توسعه نامتوازن آموزش عالی در استان و مغفول ماندن موضوع راهبردهای افزایش کیفیت آموزش عالی باشیم. از این رو استان فارس به عنوان قطب علمی مناطق جنوب کشور و قلب توسعه علم و فناوری در این منطقه، نیازمند تدوین برنامه‌ای جامع جهت توسعه علم و فناوری با رویکرد آمایش سرزمین با قابلیت پیوند برنامه‌های منطقه‌ای با برنامه‌های ملی و تنظیم مجدد روابط آموزش عالی با انسان، محیط (فضا) و جامعه است. انتظار می‌رود آمایش سرزمین راهنمایی ارزشمند و هدایت کننده فعالیت‌های توسعه نظام آموزش عالی مبتنی بر نیازها و مزیت‌های منطقه‌ای فراهم نماید.

- آمایش سرزمین به عنوان راهنمایی برای برنامه‌ریزی آموزش عالی است و این ظرفیت را دارد که مدیران عالی و متخصصین و برنامه‌ریزان توسعه آموزش عالی کشور و استان کمک نماید با استفاده از معیارهای مناسب از جمله محیط زیست، کمیّت و کیفیت جمعیت و ظرفیتهای کشاورزی، صنعتی، خدماتی در هر منطقه از استان فارس با تکیه بر مسائل سطح توسعه فعالیت‌ها و راهبردهای توسعه کشور به اتخاذ راهبردهای توسعه آموزش عالی همت گمارند.
- توسعه آموزش عالی مبتنی بر آمایش سرزمین و ترسیم جایگاه زیر نظام‌های آموزش عالی در استان فارس و تدوین اسناد راهبردی هر یک از زیر نظام‌ها، متضمن انجام این طرح مطالعاتی است. دستاوردهای این پژوهش می‌تواند راهنمای ارزشمندی جهت توسعه برنامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سایر نهادهای علم و فناوری در منطقه باشد.
- انجام طرح مطالعاتی آمایش آموزش عالی و تعیین راهبرد گسترش آموزش عالی در هر منطقه از استان در افق زمانی معین، شناسایی وضعیت کنونی توسعه آموزش عالی و تدوین برنامه جامع و راهبردی توسعه آموزش عالی استان فارس منجر به تبیین افق‌های جدید در خصوص تولید دانش در منطقه دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان و تعریف پروژه‌های اولویت دار آموزش عالی و فناوری استان و اجرای آن طی سالهای آینده خواهد شد.
- با انجام این پروژه آگاهی جامعی از وضعیت موجود نظام آموزش عالی استان با رویکرد راهبردی برای مدیران عالی استان حاصل خواهد شد.
- تشخیص نقاط ضعف و قوت، چالش‌ها و چشم اندازهای آموزش عالی استان، تدوین راهبردهای توسعه آموزش عالی در دانشگاه‌ها و مراکز علم و فناوری استان فارس مبتنی بر آمایش سرزمین، تعیین اولویتهای آموزش عالی، رشته‌ها، مقاطع تحصیلی، میزان جمعیت دانشجویی، نیاز به اعضای هیات علمی بر حسب زیر نظام‌ها و گروه‌های آموزشی و پروژه‌های اولویتهای توسعه آموزش عالی از خروجی‌های اصلی طرح مطالعاتی خواهد بود که در سیاست گذاری‌های آتی نقش ارزنده‌ای دارد و به شکل‌گیری و نهادینه‌سازی برنامه‌ریزی آموزش عالی استان و تحکیم نهاد آموزش عالی و سایر نهادهای سیاسی و اجتماعی در استان و کشور خواهد انجامید.

۲-۴- مبانی نظری طرح مطالعاتی

۲-۴-۱- برنامه ریزی استراتژیک و بلندمدت در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی

مفهوم استراتژی در ارتش دارای پیشینه طولانی است ولی به صورت علمی حدود پنجاه سال از عمر آن می‌گذرد. به عنوان یک حوزه علمی با آثار صاحب‌نظرانی همچون چندلر^۱(۱۹۶۲)، آنسف^۲(۱۹۶۵)، امری و تریت^۳(۱۹۶۵) و اندروز^۴(۱۹۷۱) به عرصه مطالعات سازمانی پای گذاشت(مک دونالد^۵، ۲۰۱۰). اما مفهوم استراتژی، در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی با حدود دو دهه تاخیر نسبت به بخش صنعت و تجارت در اواخر دهه ۱۹۷۰ رواج پیدا کرد. کِلر^۶ با چاپ کتاب استراتژی دانشگاهی^۷ در سال ۱۹۸۳ اولین قدم برای به کارگیری مفهوم استراتژی در دانشگاه‌ها را برداشت. به زعم کلر دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در حال تحول بودند و ناگزیر باید از شیوه‌های فعال مدیریت بهره می‌بردند. دوریس^۸(۲۰۰۳) معتقد است که مفهوم برنامه ریزی استراتژیک در آموزش عالی در دهه هشتاد میلادی به عنوان یک ابزار منطقی برای مدیریت نظامند به کار گرفته می‌شد. جایگاه استراتژیک^۹، موقعیتی رقابتی، ارزش‌های ذینفعان سهامداران، تجزیه و تحلیل نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدید، قابلیت‌های اصلی مواردی بودند که در برنامه ریزی استراتژیک آموزش عالی در دهه ۱۹۸۰ اهمیت حیاتی داشتند. در خلال دهه ۱۹۹۰ برنامه ریزی استراتژیک کاربرد بیشتری در محیط‌های آموزش عالی یافتند. در دهه ۲۰۰۰ برنامه ریزی استراتژیک جایگاه ویژه‌ای در آموزش عالی بدست آورد تا جائیکه به عنوان یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های مدیریت به شمار آمد. با انتشار کتاب راولی و شرمین^{۱۰}(۲۰۰۱) تحت عنوان "برنامه ریزی استراتژیک در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی: برنامه ریزی برای موفقیت و بقا" این مفهوم در موسسات آموزش عالی جایگاه ارزنده‌ای بدست آورد (ویلیامز^{۱۱}، ۲۰۰۹).

ضرورت برنامه ریزی استراتژیک در آموزش عالی به این دلیل است که یکی از اقدام‌های اصلی دانشگاه‌ها برطرف کردن مسائل و مشکلات مدیریتی خودشان می‌باشد. استراتژی، ابزاری برای دانشگاه است تا به کمک آن مزایای رقابتی و محیط درونی خود را درک کند. زیرا برنامه ریزی استراتژیک به یک سازمان یا موسسه آموزشی کمک می‌کند که:

- 1 - Chandler
- 2 - Ansoff .
- 3 - Emery and Trist
- 4 - Andrews
- 5 - Mac Donald
- 6 - Keller
- 7 - Academic Strategy : The Management Revolution in American Higher Education
- 8 - Dooris
- 9 - Strategic Niche
- 10 - Rowly and Sherman
- 11 - Williams

۱. یک چشم انداز مطلوب ایجاد نماید و در یک دوره عملیات به آن چشم انداز برسد
۲. تعیین اینکه چگونه می توان مزایای رقابتی لازم را برای ارائه خدمات مطلوب به مشتریان و ذینفعان بدست آورد.
۳. تعیین اولویت ها و اهداف سازمانی حاصل می شود
۴. تصمیم گیری در مورد تخصیص دقیق منابع انجام می گیرد
۵. تنظیم کار همه تشکیلات سازمانی براساس اهدافشان صورت خواهد گرفت.

به عبارتی دیگر می توان گفت مزایای برنامه ریزی استراتژیک برای یک سازمان یا موسسه آموزشی عبارتند از:

۱. ایجاد چارچوبی برای تعیین جهت حرکت یک دانشگاه به منظور رسیدن به آینده مطلوب خود
۲. فراهم کردن چارچوبی برای رسیدن به مزیت رقابتی
۳. هدایت کردن تشکیلات دانشگاه برای مشارکت کردن و با یکدیگر کار کردن به منظور تحقق اهداف
۴. تدوین چشم اندازی برای همه مشارکت کنندگان کلیدی و تشویق خلاقانه آنها به انعکاس چشم انداز در جهت استراتژی دانشگاه
۵. تسهیل بحث و گفتگو بین مشارکت کنندگان به منظور فهم چشم انداز سازمان و کمک به فهم مشارکت کنندگان از برنامه استراتژیک و احساس تعلق به سازمان
۶. برقراری ارتباط بین دانشگاه با محیط بیرون
۷. کمک به دانشگاه برای تعیین اولویتهای خود (لرنر^۱، ۱۹۹۹).

به زعم کلر (۱۹۹۳) ویژگی های فرایند استراتژیک در محیط های آموزش عالی عبارتند از:

- موسسات آموزش عالی فعالند و نه انفعالی
- موسسات آموزش عالی به توجه به محیط پیرامون نیازمندند
- برنامه ریزی استراتژیک بر تصمیمات تمرکز دارد و معطوف به عمل است
- برنامه ریزی استراتژیک تلفیقی از عوامل کمی و کیفی است
- موفقیت موسسه آموزش عالی مبتنی بر تمرکز بر این فرایند است (وودورث^۲، ۲۰۰۹).

بر این اساس در طول دهه ۱۹۹۰ در پاسخ به کاهش منابع، رشد منابع بازار آموزش عالی، تقاضای عموم برای پاسخگویی، تعداد بسیار زیادی از موسسات آموزش عالی شروع به برنامه ریزی استراتژیک نمودند؛ اما آنچه مسلم بود مدل های مرجع برنامه ریزی در شماری از موسسات با همکاری ضعیف، بخش محوری و با کندی همراه

1 - Lerner

2 - Woodworth

شد (استارسیا^۱، ۲۰۱۰). همچنین تحولات آموزش عالی موجب گردید که انتظارات از سوی هیات های امنای در ارتباط با اثربخشی موسسات آموزش عالی افزایش یابد. یکی از شیوه هایی که با توسل به آن موسسات آموزش عالی می توانند به این هدف دست یابند، تدوین برنامه های استراتژیک و تدوین الگو های ارزیابی مستمر پیشرفت با نگاه به تحقق اهداف تعیین شده دانشگاهی است (دیک مایر^۲، ۲۰۰۴؛ وورهمس^۳، ۲۰۰۸). این ضرورت موجب گردید فنون برنامه ریزی که در بخش کسب و کار به طور موفق به کار گرفته شده بودند در سازمان های غیر انتفاعی، سازمان های دولتی، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی به خدمت گرفته شوند. بنابراین اجرای برنامه های استراتژیک در آموزش عالی، که خطی مشی ها در آن به سرعت در حال تغییرند، با وجود تغییرات سریع محیطی در دانشگاه ها اجرایی شد. چراکه شرایط محیطی امروز دانشگاه ها به مانند دنیای گذشته آنان نبود (استارسیا، ۲۰۱۰). در نتیجه به زعم ادج^۴ (۲۰۰۴) موسسات آموزش عالی، مدل های برنامه ریزی استراتژیک را از سازمان های تجاری برای تصمیم گیری و تدوین استراتژی ها، اهداف کلی و عینی به عاریت گرفته اند (مک دونالد^۵، ۲۰۱۰).

مورفی^۶ (۲۰۰۰) به مطالعه موردی در ارتباط با فرایند برنامه ریزی استراتژیک در دانشگاه های غرب آمریکا پرداخت. یافته های مطالعه مورفی نشان داد که برنامه های استراتژیک می تواند هم به صورت عینی و هم به صورت گزینشی و انتخابی در محیط های آموزش عالی به کار برده شود. به زعم وی موسسات آموزش عالی باید فرایندهای برنامه ریزی را با اجرای تصمیمات استراتژیک به شیوه عینی، کارآمد و اثر بخش به مورد اجرا بگذارند. همچنین یافته های داک^۷ (۲۰۰۱) به واقعیت های بقاء از طریق تغییر سازمانی در موسسات آموزش عالی می پردازد. همچنین باسینگ^۸ (۲۰۰۲) به بررسی نقش مشارکت و ارتباطات در فرایند برنامه ریزی استراتژیک در یک موسسه آموزش عالی پرداخت. یافته های مطالعه نشان داد که مشارکت و ارتباطات چگونه می تواند در اجرای برنامه های استراتژیک در آموزش عالی موثر باشد (بار گس^۹، ۲۰۰۸).

پژوهش آبلمن و دلساندو^{۱۰} (۲۰۰۸) نشان داد که دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی رسالت های وسیعی برای خود لحاظ نموده اند که بر گرفته از تغییرات فناورانه، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه است. یافته های پژوهش کاوبرن^{۱۱} (۲۰۰۸) نشان داد که بیشتر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی مورد مطالعه درگیر در برنامه ریزی

1 - Starsia

2 - Dickmeyer

3 - Voorhees

4 - Edge

5 - Mac Donald

6 - Morphew

7 - Duck

8 - Basing

9 - Burgess

10 - Abelman and Dalessandro

11 - Cowburn

استراتژیک هستند. در زمینه تدوین برنامه ها و اجرای آن برخی از دانشگاه ها ناموفق بوده اند وی در این پژوهش به برخی از مشکلات پیش روی اجرای برنامه های استراتژیک می پردازد:

- ساختار دانشگاه ها و مدیریت دپارتمان های دانشگاهی و شکست در یکپارچگی برنامه های دانشکده های مختلف

- کمبود حمایت دولت و مشکل اعتبارات دانشگاه

- محیط های در حال تغییر و تنوع جمعیت دانشجویان

- عدم توجه و شناسایی دقیق بازارهای آموزش عالی

تولمی^۱ (۲۰۰۵) در پژوهشی نشان داد که حیاتی ترین گام برنامه ریزی استراتژیک دانشگاهی، پایش محیطی است. پایش محیطی، فرایندی فنی است که طی آن اطلاعات عوامل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فناورانه که بر برنامه ریزی اثر می گذارند، گردآوری و تحلیل می شود (مک دونالد، ۲۰۱۰).

۲-۴-۲- آمایش سرزمین و آموزش عالی

۲-۴-۲-۱- آمایش سرزمین

امروزه توسعه پایدار به عنوان یک سیاست مهم و اساسی نه تنها در رهبری سازمان های بین المللی (همچون سازمان ملل متحد و اتحادیه اروپا)، بلکه در بسیاری از موسسات ملی، منطقه ای و محلی در سراسر جهان مطرح است (دلادستیماس، ۲۰۱۲). توسعه پایدار در سطح ملی عبارت از تغییرات کمی و کیفی، جامع و هماهنگ در تمام بنیادهای اقتصادی، اجتماعی و حتی نهادی یک جامعه است که هدف از آن بهبود در تخصیص منابع، حمایت از مناطق و بخشهای اقتصادی خاص، تغییر در اولویت بندی و ترکیب صنایع و خدمات، تغییر اولویت در خصوص بعضی از مناطق یا گروههای اجتماعی خاص، بهبود در توزیع درآمد و ثروت، تغییر در الگوی مصرف و ترکیب تقاضا، بهبود در نحوه تأمین نیازهای عمومی و استانداردهای زندگی فردی، اجتماعی و... است (صدقی بوکانی و صوفی، ۱۳۸۹).

این توسعه در کلیه جوامع باید حداقل دارای ۳ هدف زیر باشد (تودارو، ۱۳۶۷):

۱- امکان دسترسی بیشتر به عوامل تداوم بخش زندگی، مانند غذا، مسکن، بهداشت و امنیت گسترش این موارد.

۲- ارتقاء سطح زندگی از جمله ایجاد درآمدهای بالاتر، تأمین اشتغال بیشتر عرضه آموزش و پرورش بهتر و توجه بیشتر به ارزشهای فرهنگی و انسانی.

1 - Tolmie

2 . Delladetsimas

۳- گسترش دامنه انتخاب اقتصادی و اجتماعی افراد و کشور از طریق رهایی آنان از قید بردگی و وابستگی و نجات از جهل و نادانی.

اما باید اذعان نمود که رویکرد جوامع به بحث توسعه پایدار، همواره به اندیشه‌های متفاوتی منجر شده است. یکی از کاربردی‌ترین مباحث مرتبط با برنامه ریزی توسعه ملی، مفهوم «آمایش سرزمین» است. علی‌رغم دولت‌ها، علاقه بین‌المللی به تحقیقات و سیاست‌های مرتبط با توسعه پایدار نیز به طور نظام‌مندی بر برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش سرزمین تأثیرگذار بوده است. این رابطه متقابل بین توسعه پایدار و برنامه ریزی مبتنی بر آمایش، به سادگی در گزارش کمیسیون براندتلند پیش‌بینی شد. در این گزارش، تمرکززدایی را به عنوان الگویی ایده آل برای کاهش فشار تراکم از طریق ایجاد شهرهای کوچکتر متحد و یکپارچه یاد شد (دلادستیم، ۲۰۱۲).

در هر حال، اندیشه آمایش سرزمین در ادبیات برنامه ریزی کشور سابقه‌ای چندین ساله دارد. نخستین بار در گزارش مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران به سال ۱۳۴۵ بحث آمایش سرزمین در پهنه جغرافیایی کشور مطرح شد، سپس در سال ۱۳۵۱ مهندسين مشاور ستیران طی یادداشتی مباحث و روشهای آمایش سرزمین را ارائه نمودند. به دنبال آن با تأسیس مرکز آمایش سرزمین در بهمن سال ۱۳۵۳، قرارداد مطالعات آمایش سرزمین در خردادماه ۱۳۵۴ بین سازمان برنامه و بودجه و مهندسين مشاور ستیران منعقد گردید. و گزارش این مطالعات در مقاطع ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶ انتشار یافت.

با پیروزی انقلاب اسلامی و طبق اصل چهل و هشتم قانون اساسی توجه به توسعه متعادل و متوازن کشور دوباره مورد تأکید قرار گرفت. بر اساس این اصل، در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استان‌ها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استان‌ها و مناطق مختلف کشور نباید تبعیض وجود داشته باشد و هر منطقه باید فراخور نیازها و استعداد خویش، سرمایه و امکانات لازم داشته باشد. در این راستا از ابتدای دهه ۱۳۶۰، مطالعات پایه آمایش سرزمین اسلامی توسط دفتر برنامه ریزی منطقه‌ای سازمان برنامه و بودجه انجام پذیرفت که نتایج این مطالعات در سال ۱۳۶۴ در چندین مجلد منتشر شد.

در همین ارتباط و برای عملی‌سازی اصل چهل و هشتم قانون اساسی از سال ۱۳۸۰، تهیه طرح آمایش سرزمین به عهده دولت نهاده شد. بر این اساس مطابق لوایح و مواد قانونی از جمله پیوست شماره دو لایحه برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و مواد ۷۴ و ۷۵ از فصل ششم قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین مواد ۹ و ۱۱ ضوابط ملی آمایش سرزمین، شورای برنامه ریزی و توسعه استان‌ها، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و سایر دستگاه‌های اجرایی کشور مکلف به رعایت جهت‌گیری‌های ملی، راهبردهای استانی و راهبردهای بخشی آمایش گردیدند و از این رو مقرر گردید مطالعات آمایش سرزمین با سه رویکرد: تأثیر تحولات جهانی، منطقه‌ای و داخلی، تعمیق نگرش بلندمدت و پایدار در راهبردهای توسعه کشور و تهیه طرح‌های ویژه از نظر موضوعی و یا محدوده جغرافیایی انجام شود و سازمان دهی مطالعات آمایش

سرزمین به گونه‌ای صورت پذیرد که برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و برنامه ریزی میان مدت توسعه کشور به طور کامل، سند آمایش سرزمین را نیز پوشش دهد. به همین منظور طبق ماده ۱۲ ضوابط ملی آمایش سرزمین، دستگاههای اجرایی کشور موظف شدند در چارچوب دستورالعمل‌های مطالعاتی که سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ارائه می نماید، مطالعات بخشی، فرابخشی و منطق‌های آتی خود را با رویکرد آمایشی انجام دهند.

آمایش سرزمین برنامه‌ای بلندمدت برای سازمان دهی بهینه زندگی انسان و فعالیت‌های او در فضای جغرافیایی است و یکی از اسناد پایه نیل به توسعه پایدار و دربرگیرنده مجموعه اهداف، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی است که توسط بخش دولتی، خصوصی و تعاونی در ابعاد مختلف طبیعی، انسانی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی مطابق با جهت‌گیری‌های کلان ملی انجام می‌گیرد.

هدف آمایش سرزمین، سازماندهی فضای جغرافیایی برای حفظ و بهره‌برداری خردمندانه از پهنه سرزمین است که بر پایه مزیت‌های محیط طبیعی و انسان ساخت با رویکردی سیستمی و همه‌سویگر در چارچوب توسعه پایدار انجام می‌گیرد. این برنامه می‌کوشد جنبه‌های مختلف زندگی و فعالیت‌های انسانی را مطالعه نماید و عدم تعادل‌های موجود بین عناصر تشکیل دهنده فضای جغرافیایی را بشناسد و امکان تحقق توسعه فضایی همه‌جانبه و پایدار را فراهم سازد. نکته‌ای که در بیش از پنجاه سال نظام برنامه ریزی کشور کمتر بدان توجه شده است.

متأسفانه نگرش حاکم در نظام برنامه ریزی کشور بیشتر تمرکزگرا، بخشی‌نگر و کم توجه به توسعه متعادل مناطق کشور بر اساس ظرفیت‌های طبیعی و انسانی آنها است. این روند موجب افزایش تضاد بین مناطق و درون مناطق در پهنه جغرافیایی کشور شده است. از این رو تدوین آمایش سرزمین به عنوان فرآیندی پویا، منعطف و متناسب با ویژگی‌های جغرافیایی مناطق مختلف کشور یک نیاز و ضرورت اساسی است، تا این رهگذر امکان رفع نارسایی‌های نظام برنامه ریزی کشور، حرکت به سمت توسعه متوازن و پایدار، تحقق عدالت اجتماعی و رونق اقتصادی همه‌جانبه فراهم گردد (دفتر برنامه ریزی و بودجه استانداری زنجان، ۱۳۹۰).

با عنایت به این موارد می‌توان گفت در آمایش سرزمین، «منطقه» مهمترین واحدی است که برنامه ریزی آمایش بر اساس آن صورت می‌گیرد، منطقه محدوده‌ای از سرزمین است که از نظر شرایط طبیعی و مقتضیات فضایی و اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کم و بیش همگرایی داشته و متمایز از محدوده‌های دیگر باشد (صدقی بوکانی و صوفی، ۱۳۸۹). به تعبیر دیگر، باور بر این است که مقامات منطقه‌ای، نقش کلیدی در رهبری جوامع خود، ایجاد رفاه در روستاها، شهرها و شهرستان‌ها، و پرورش هویت منطقه‌ای و غرور مدنی خود دارند (بیانیه سیاست برنامه ریزی، ۲۰۰۸) و لذا بر این اساس موارد زیر را می‌توان در خصوص ضرورت برنامه ریزی آمایش سرزمین ذکر کرد:

- ۱- شناخت سرزمین و حداکثر استفاده از تواناییهای بالقوه مناطق در مورد منابع طبیعی و انسانی در جهت تحقیق اهداف ملی
- ۲- توزیع بهتر جمعیت برای منابع طبیعی و فعالیت های اقتصادی
- ۳- تقسیم وظایف تخصصی و تعیین نقش و مسئولیت خاص هر یک از مناطق کشور در جهت تحقیق اهداف توسعه ای ، ملی ، منطقه ای و در نتیجه جلب مشارکت ملی مناطق مختلف برای تحقق اهداف
- ۴- متخصص کردن مناطق در بعضی از فعالیتها یا صنایع و شکل دادن به مجموعه ای از مناطق دارای کارکردهای مکمل در جهت تأمین اهداف کلی کشور
- ۵- تنظیم استراتژی دراز مدت توسعه ملی از ابعاد مختلف به ویژه استراتژی های توزیع فضایی جمعیت و فعالیت در گسترده سرزمین
- ۶- برقراری هماهنگی در برنامه ریزی های توسعه منطقه ای
- ۷- برقراری هماهنگی بلندمدت در برنامه های میان مدت ، بخشی ، ایجاد امکان برای تنظیم برنامه های بخش منطقه ای و ایجاد پیوستگی و ارتباط منطقی بین طرح های عمرانی
- ۸- لزوم توجه به محیط زیست و ضرورت بهره برداری بهینه از منابع طبیعی (وحیدی، ۱۳۷۳).

۲-۲-۴-۲- آمایش آموزش عالی

سند آمایش سرزمین، بر استفاده از ظرفیتهای اجتماعی ، فرهنگی و علمی استانها و مناطق کشور به ویژه شهرهای تهران، شیراز، اصفهان، مشهد، تبریز، اهواز و یزد و زمینه سازی لازم برای استفاده حداکثر از ظرفیتهای توانمندی های مراکز جمعیت کوچک و پراکنده در حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت با متنوع سازی فعالیتها ، ایجاد اشتغال و افزایش نقش فعالیتهای آموزشی ، پژوهشی ، صنعتی و خدماتی قابل استقرار در این مراکز را با محدود نمودن توسعه کمی سطوح پایین آموزش عالی به نفع سطوح بالاتر و ارتقای سطح کیفی مؤسسات آموزش عالی و مراکز پژوهشی و فن آوری آنها برای توسعه همکاریهای علمی ، بین المللی و ایفای نقش واسط بین کشورهای منطقه و کشورهای پیشرفته علمی تاکید می نماید (سند چشم انداز ضوابط ملی آمایش سرزمین، ۱۳۸۳).

در همین راستا، یکی از سیاست های هوشمندانه تصریح شده در نقشه جامع علم و فناوری کشور، رصد دائمی ظرفیتهای محیطی و اقتضانات اجتماعی و تنظیم ظرفیت دانشگاه ها در مقاطع و حوزه های مختلف علمی متناسب با رتبه علمی آنها و نیازهای حال و آینده براساس اصول و ملاحظات آمایش سرزمین اعلام شده است (آهنچیان، ۱۳۹۱). از همین رو، سیاست توسعه علوم و فناوری کشور با مطالعات آمایش گره می خورد.

آمایش سرزمین به عنوان راهنمایی برای برنامه ریزی بخش آموزش عالی می تواند هدایت کننده نظام‌های آموزش عالی به صورتی منظم، پایدار، مبتنی بر نیاز و مزیت‌های منطقه‌ای باشد (نیلی، ۱۳۹۲). به تعبیر دیگر، آمایش سرزمین می‌تواند به معنای تقسیم کشور با استفاده از معیارهای مناسب و با توجه به محیط زیست، منابع طبیعی و انسانی، مشخص کردن کمیت و کیفیت جمعیت در هر منطقه با تکیه بر مسائل سطح توسعه فعالیت‌های عمده و نهایتاً استراتژی توسعه کشور به ویژه توسعه اجتماعی و علمی مخصوص آموزش عالی باشد (عسگریان ایبانه، ۱۳۸۷).

برنامه ریزی مبتنی بر آمایش آموزش عالی ایران با انجام مطالعات آمای توسط شرکت ستیران آغاز شد. آموزش عالی در مطالعات ستیران به صورت یکی از فعالیت‌های بخش سوم (خدمات) در نظر گرفته است و بدون آنکه تأثیر آن بر متغیرها و عوامل آمایشی تحلیل گردد، تنها به ذکر اهمیت نسبتاً زیاد بخش خدمات برای اشتغال و ارزش افزوده و نقش آن به عنوان مکمل فعالیت‌های بخش اول (کشاورزی) و دوم (صنعت) اکتفا کرده است. در مطالعات ستیران در زمینه آموزش عالی، ابتدا سیاست‌های جاری دولت مبنی بر کاهش سهم تهران از فعالیت‌های دانشگاهی، طرح‌های دانشگاه‌های در دست مطالعه یا اجرا و طرح‌های جدیدی همچون دانشگاه کار و دانشگاه آزاد یا دانشگاه تربیت معلم بررسی شد.

در جدیدترین دوره، در سال ۱۳۸۸ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مبنای برنامه‌های خود را آمایش آموزش عالی قرار داد و طی بخشنامه‌ای به دانشگاه‌های منتخب استان‌ها، ساز و کار تدوین آمایش آموزش عالی استان، اهداف و اعضای کارگروه استانی آن را تعیین نمود. در بخشنامه وزارت علوم، برخی اهداف تشکیل کارگروه آمایش آموزش عالی استان بدین شرح بیان شده است:

- ترسیم جایگاه زیرنظام‌های آموزش عالی و تدوین اسناد راهبردی هر یک از این زیرنظام‌ها
- متناسب سازی نیازهای استانی، ملی، منطقه‌ای و بین المللی
- ایجاد تناسب در رشته‌های دایر و جدید متناسب با اهداف
- ساختارسازی و ایجاد نهاد تضمین کیفیت و نظارت مستمر بر آموزش عالی و تدوین استانداردها و شاخص‌های کمی و کیفی هر یک از این زیرنظام‌ها
- توسعه فعالیت‌های مشترک بین المللی با هدف ارتقای سطح کیفی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی (نیلی، ۱۳۹۲).

۲-۴-۲-۳- مدل‌های آمایش آموزش عالی

در یک دسته بندی، امیدیان، خسروی نژاد و فاطمی^۱ (۲۰۱۴)، به چهار دسته از جدیدترین مدل‌های آمایش آموزش عالی اشاره کرده‌اند که به اختصار توضیح داده می‌شود:

(1) مدل GIScience

این مدل به بدنه دانش در مورد جمع آوری، مدیریت، تجزیه و تحلیل و نمایش اطلاعات مکانی با استفاده از سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS) و فناوری‌های مرتبط با اطلاعات مکانی مانند سنجش از راه دور، اشاره می‌کند. نرم افزارهای ArcGIS و یا MAPINFO از نرم افزارهای پرکاربرد برای برنامه ریزی‌های GIS هستند که به نقشه برداری از ویژگی‌های فیزیکی و مشخصات دموگرافیک مناطق می‌پردازند و نقشه‌هایی موضوعی را تولید می‌کنند. این نرم افزارها یک ابزار جدید برای تجزیه و تحلیل مکانی برنامه ریزی ثبت نام در آموزش عالی به شمار می‌روند. در این رویکرد، نظرسنجی از دانشجویان بالقوه را می‌توان به وسیله تجزیه و تحلیل سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی تقویت و پشتیبانی نموده و برای بهبود تحلیل نمونه گیری طبقه ای از لحاظ جغرافیایی، نقشه‌هایی طراحی نمود.

(2) مدل مبتنی بر شایستگی

مدل مبتنی بر شایستگی توسط لیگیتز (۲۰۰۹) طراحی شده و بر شایستگی‌های اطلاعات آمایش سرزمین در برابر نقش‌هایی که در برنامه ریزی مبتنی بر آمایشی که برنامه ریزان و حرفه ای‌ها ممکن است در فارغ التحصیلی انجام دهند، منطبق می‌شود. این رویکرد پیشنهاد می‌کند که شایستگی‌های مناسب در سطوح مختلف برنامه ریزی مبتنی بر آمایش، در امتداد مسیرهای متعدد حرفه ای برنامه ریزی، آموزش داده شود. مدل مبتنی بر شایستگی، چهارچوبی از یک ماتریکس است که ترکیبی از ایده‌های مسیرهای مختلف به دانش GIS، شناختی، فنی، تجزیه و تحلیل مکانی، بین فردی و شایستگی سازمانی را در بر می‌گیرد.

(3) مدل مبتنی بر آمایش استراتژیک

دوره رونق اقتصادی اخیر با رشد سریع جمعیت و تغییرات قابل توجه در ترکیب جمعیتی جامعه در بسیاری از کشورهای صنعتی همراه شده است. لذا بررسی تحلیلی در برنامه ریزی برای ارائه به مدارس و آموزش عالی به منزله یک مطالعه موردی حیاتی از فرایند برنامه ریزی مبتنی بر آمایش استراتژیک در عمل، به شمار می‌رود. بدیهی است که برنامه‌های آمایش سرزمین مقامات منطقه‌ای برای ارائه یک نشان واقع بینانه یا قابل اعتماد از مقیاس و توزیع فضایی از توسعه مسکونی آینده در منطقه، قابل درک نیست و در نتیجه نمی‌توان برنامه‌هایی برای کاهش عدم اطمینان در رابطه با آینده توسعه داد. لذا مشاوره و تعامل بین وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم با مقامات منطقه‌ای الزام آور است. از طریق چنین فرایندهای رسمی، هماهنگی دانش

تجربی و ضمنی مقامات منطقه ای ممکن است مکمل تهیه بیانیه رسمی سند برنامه ریزی آمایش سرزمین گردد.

۴) مدل نورومرفیک^۱

اوی، بولاک و گراسبرگ^۲ (۲۰۱۰) یک سیستم نورومرفیک بدیعی را برای نگاه آمایشی به برنامه ریزی معرفی کردند که در آن توالی امکان پذیری از فعالیت‌ها پیش از آغاز حرکت، تدارک دیده می‌شود. این سیستم پیشنهادی، ترکیبی از مکانیسم‌های عصب شناختی و بازسازی شبکه‌های جاری رقابتی، انتشار دیداری-فضائی و مهار بازگشت است. این فرایندهای تکراری، مسیری چندمرحله ای را به سمت هدف مورد نظر آماده می‌سازند. مسیر برنامه ریزی شده می‌تواند با استفاده از شیب تقدم در حافظه کاری متوالی ذخیره شده و توسط یک فرایند صف بندی شده رقابتی تصویب شود. این سیستم با مدل‌های برنامه ریزی قبلی مقایسه شده و نتایج شبیه سازی نشان می‌دهد خوشفکری سیستم (توانمندی سیستم) به تغییرات محیطی می‌انجامد. البته تاکنون شواهدی مبنی بر وجود این مدل در آموزش عالی یا هر سازمان دیگری وجود ندارد.

۳-۵- چهارچوب مفهومی، روش و مراحل انجام طرح مطالعاتی

پژوهش حاضر از نظر هدف، از نوع پژوهش‌های کاربردی است. روش پژوهش، توصیفی، تحلیلی و شامل دو بخش مطالعات اکتشافی و مطالعات میدانی است. شایان ذکر است در پژوهش حاضر از طرق زیر جمع آوری اطلاعات استفاده به عمل می‌آید:

۱) مطالعه کتابخانه ای با استفاده از اسناد و مدارک علمی پژوهش در دسترس

۲) جستجوی اینترنتی مطالعات و پژوهش‌های انجام شده در سطح ملی و بین‌المللی

۳) مطالعات میدانی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان

بنابراین در بخشی از این طرح، طی مطالعات تطبیقی کتابخانه‌ای با روش مرور پیشینه پژوهشی، مطالعات مشاهداتی، تحلیل مدارک، بررسی تجارب سایر کشورها در خصوص تدوین برنامه جامع توسعه آموزش عالی و یا توسعه علم و فناوری انجام خواهد شد. از این طریق مهم‌ترین مولفه‌های برنامه توسعه علم و فناوری در آینده که در برنامه‌های توسعه علم و فناوری کشورهای مختلف جهان مورد توجه بوده است با مشورت صاحب‌نظران گزینش و به سنجش خبرگان در مراحل بعد به کار برده خواهد شد. نتیجه این فاز تدوین مدل مناسب توسعه آموزش عالی در استان فارس است. در بخش دوم طرح با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه‌های عمیق^۳ و گروه کانونی و مباحثه^۱، مطالعات میدانی، ارکان برنامه جامع شامل:

1 . neuromorphic

2 . Ivey, Bullock & Grossberg

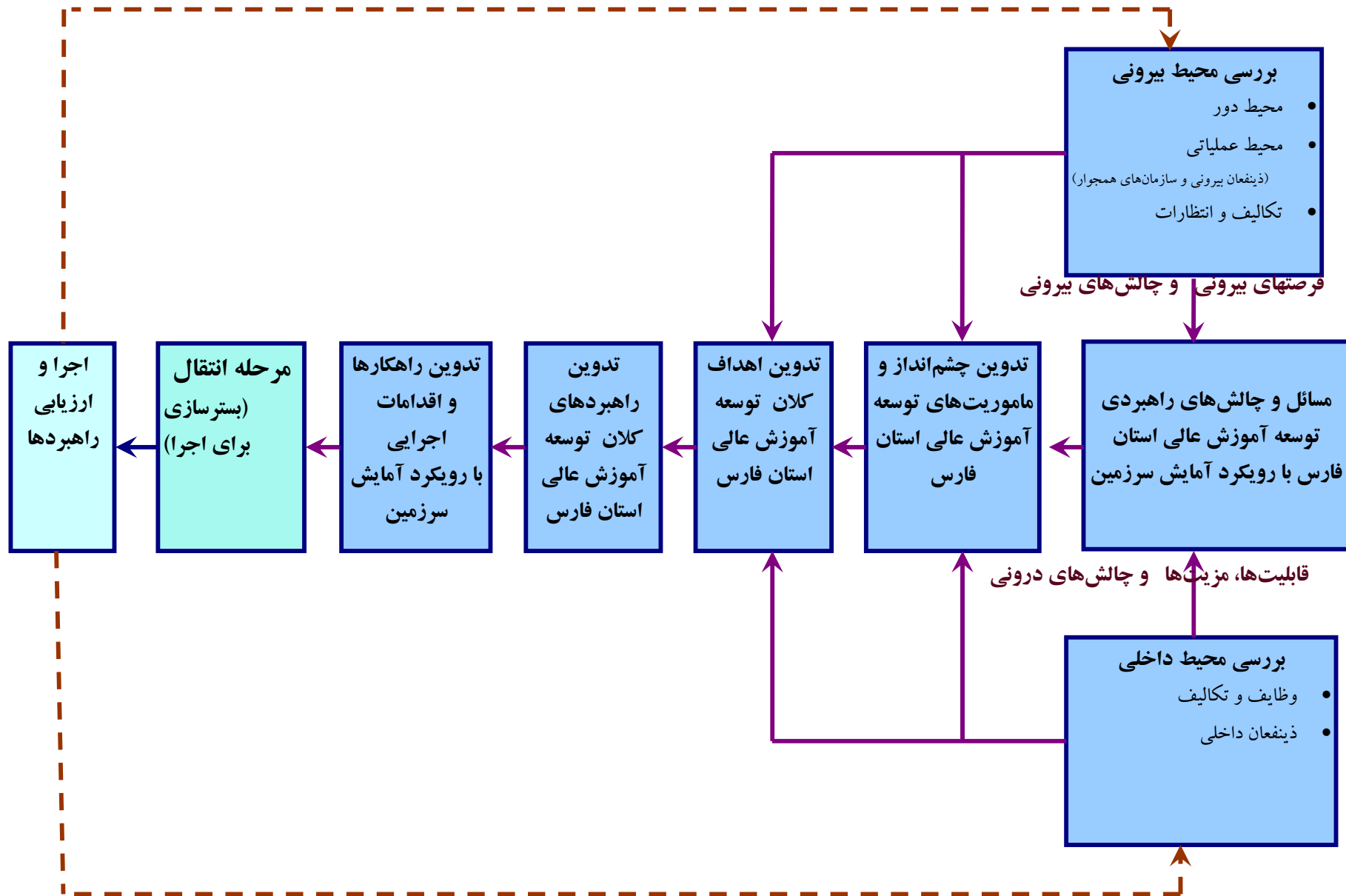
1- Depth and paired depth interviews

- چشم انداز توسعه آموزش عالی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در استان فارس
- اهداف راهبردی توسعه آموزش عالی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در استان فارس
- ماموریت های توسعه آموزش عالی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در استان فارس جهت رسیدن به چشم انداز
- راهبردهای مناسب توسعه آموزش عالی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در استان فارس
- پروژه های اولویت دار توسعه آموزش عالی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در استان فارس، تدوین خواهد شد.

جامعه آماری با توجه به ضرورت تنوع و متناسب با موضوع، از میان خبرگان صنعت- دانشگاه، گروههای کارشناسی، از افراد پیشرو در حوزه های ایجاد و توسعه آموزش عالی و علم و فناوری، مدیریت دانش، مدیریت فناوری، متخصصان علمی-پژوهشی به خصوص خبرگان حوزه فناوری های نو، افراد درگیر در حوزه های تصمیم گیری و سیاستگذاری علم و فناوری و توسعه آموزش عالی در استان فارس، انتخاب خواهند شد. ضمناً برای بررسی مقایسه ای نظریات، کل مشارکت کنندگان به دو دسته متخصص (افراد) که در حوزه آموزش عالی و علم فناوری به کار تخصصی مشغول بودند) و سیاستگذار (افراد) که سوابق فراوانی از حضور در عرصه های مختلف تصمیم گیری در برنامه ریزی توسعه آموزش عالی، تقسیم بندی خواهند شد.

چارچوب مفهومی پروژه و مراحل انجام آن:

با توجه به اینکه هدف کلی پروژه، تدوین برنامه جامع و راهبردی توسعه آموزش عالی در استان فارس است. لذا مراحل انجام طرح بر اساس مدل مفهومی تحقیق (شکل شماره ۱) شامل ۷ فاز ارائه شده در شکل ذیل است:

فاز (۰) مطالعه تطبیقی و ادبیات نظری

در این قسمت تجارب برنامه‌ریزی جامع و راهبردی توسعه آموزش عالی و توسعه علم و فناوری در دستگاه‌ها و دانشگاه‌های مشابه در حداقل ۵ کشور (بر اساس توافق با کارفرما) مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

فاز (۱) بررسی محیط بیرونی توسعه آموزش عالی استان با رویکرد آمایش سرزمین (تعیین فرصت‌ها و چالش‌های بیرونی نهادهای علم و فناوری، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی استان فارسی):

محیط بیرونی توسعه آموزش عالی استان در سه حوزه کلیدی محیط دور، محیط عملیاتی و تکالیف و انتظارات قابل بررسی است.

۱-۱- محیط دور (Remote Environment)

محیط دور شامل عناصری از محیط است که تقریباً برای همه دستگاه‌هایی که در یک محدوده جغرافیایی ملی مشترک فعالیت می‌کنند یکسان است و همه آنها را متأثر می‌سازد. در این تحقیق علاوه بر بررسی محیط دور مرتبط با توسعه آموزش عالی استان که با رویکرد 'PEST' صورت می‌گیرد به محیط فراملی توسعه آموزش عالی استان نیز پرداخته می‌شود.

- بررسی تحولات سیاسی و قانونی تاثیر گذار
- بررسی تحولات اجتماعی - فرهنگی تاثیر گذار
- بررسی تحولات اقتصادی
- بررسی تحولات تکنولوژیکی تاثیر گذار
- بررسی تحولات فراملی تاثیر گذار

۱-۲- محیط عملیاتی (Operational Environment)

منظور از محیط عملیاتی، محیط نزدیک و بلا فصل توسعه آموزش عالی استان شامل ذینفعان و سازمانهای همجوار آن می‌باشد.

- تحلیل ذینفعان بیرونی

ذینفع فرد، گروه یا سازمان یا دستگاهی است که می‌تواند بر نگرش، منابع یا خروجی‌های توسعه آموزش عالی استان تأثیر گذارد و یا از خروجی‌های آن تأثیر پذیرد و این تأثیر گذاری می‌تواند مثبت یا منفی باشد. تحلیل ذینفعان پیش‌درآمد ارزشمندی برای تنظیم بیانیه چشم‌انداز و تعریف مأموریت‌ها است.

● بررسی سازمانهای همجوار

منظور از سازمانهای همجوار دستگاه ها، نهادها و سازمانهایی که در تعامل مستقیم با دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی استان قرار دارند از جمله:

- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

- وزارت جهاد و کشاورزی

- وزارت نفت

- وزارت صنایع و معادن

- وزارت کار و امور اجتماعی

۱-۳- تکالیف و انتظارات

تکالیف و انتظارات به آن دسته از کارهایی اطلاق می شود که از طرف مراجع ذیصلاح از جمله دولت و مجلس به دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان تکلیف می شود و آنها مکلف هستند آنها را در راستای توسعه آموزش عالی انجام دهد. لذا در این قسمت باید اقدامات ذیل انجام گردد:

- دستورات و تکالیف رسمی و غیررسمی را که دانشگاههای استان در منطقه با آنها مواجه است، جمع آوری و تحلیل گردد.

- مواردی را که بر اثر دستورات و تکالیف الزام آور است، تعبیر و تفسیر شوند.

- مواردی را که به موجب دستورها و تکالیف نفی نمی شوند، روشن گردد (قلمرو آزاد).

لازم به ذکر است که در این فاز اسنادی مانند سیاست های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری در بخش آموزش عالی، سند تحول راهبردی علم و فناوری کشور، نقشه جامع علمی کشور، سند چشم انداز افق ۱۴۰۴ مورد تحلیل و بررسی قرار خواهد گرفت.

فاز (۲) بررسی محیط داخلی آموزش عالی مرتبط با توسعه آن (تعیین مزیت ها و قابلیت های محوری و چالش های درونی نهادهای علم و فناوری، دانشگاهها و مراکز آموزش عالی استان فارس):

بررسی محیط داخلی آموزش عالی مرتبط با توسعه آن با هدف شناسایی مزیت ها و قابلیت های محوری و چالش های درونی صورت می گیرد.

فاز (۳) تعیین مسائل و چالش‌های راهبردی آموزش عالی استان

در این مرحله از طرح مطالعاتی، هدف استخراج مسائل و چالش‌های راهبردی است. موضوعات راهبردی تصمیمات اساسی هستند که بر اختیارات، مأموریت، خدمات ارائه شده، مراجعان یا استفاده‌کنندگان، هزینه‌ها، تأمین منابع مالی، و مواردی از این قبیل تاثیر می‌گذارد. هدف این فاز تعیین مسائل و چالش‌هایی راهبردی است که دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در خصوص توسعه آموزش عالی با آنها مواجه است.

فاز (۴) تدوین چشم‌انداز/ دورنمای موفقیت و تعریف مأموریت‌های توسعه آموزش عالی

در این فاز هدف آن است که با توجه به تحلیل ذینفعان، بررسی وظایف و تکالیف، و همچنین با در نظر گرفتن فرصت‌ها و چالش‌های پیش رو در محیط بیرونی منطقه و قابلیت‌ها، مزیت‌ها و چالش‌های درونی آن، چشم‌انداز/ دورنمای موفقیت و مأموریت توسعه آموزش عالی استان تدوین گردد.

فاز (۵) تدوین اهداف کلان توسعه آموزش عالی استان:

در این قسمت با توجه به چشم‌انداز مطلوب و مأموریت‌های توسعه آموزش عالی استان همچنین مسائل و چالش‌های راهبردی توسعه آموزش عالی حوزه‌های هدف تعیین می‌گردد و سپس با توجه هر یک از هر حوزه‌های هدف، اهداف کلان توسعه آموزش عالی تعیین می‌گردد.

فاز (۶) تدوین راهبردهای کلان توسعه آموزش عالی استان به تفکیک زیر نظام‌های آموزش عالی:

با توجه به چشم‌انداز مطلوب، تعریف مأموریت‌ها، مسائل و چالش‌های راهبردی و اهداف کلان توسعه توسعه آموزش عالی استان راهبردهای کلان توسعه آموزش عالی استان به تفکیک زیر نظام‌های آموزش عالی تدوین خواهد شد.

فاز (۷) تعریف پروژه‌های اولویت‌دار توسعه آموزش عالی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به تفکیک زیر نظام‌های آموزش عالی با رویکرد آمایش سرزمین با توجه به مناطق استان، محیط زیست، کمیّت و کیفیت جمعیت و ظرفیتهای اقتصادی و اجتماعی، کشاورزی، صنعتی، خدماتی در هر منطقه از استان فارس:

در این فاز با توجه به اهداف و راهبردهای کلان توسعه آموزش عالی، راهکارها و اقدامات اجرایی تدوین می‌شوند. بدیهی است که این فاز، فاز نهایی تدوین برنامه آمایش آموزش عالی استان است و پس از تدوین راهکارها و طرح‌های اجرایی با رویکرد آمایش سرزمین با توجه به مناطق استان، محیط زیست، کمیّت و کیفیت جمعیت و ظرفیتهای اقتصادی و اجتماعی، کشاورزی، صنعتی، خدماتی در هر منطقه از استان فارس در دستور کار خواهد بود.

مراحل اجرایی عملیات طرح مطالعاتی آمایش آموزش عالی در استان فارس:

شروع و پایان هر مرحله از عملیات بر حسب ماه												مرحله	
۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱		
												فاز صفر:	مطالعه تطبیقی و ادبیات نظری
												فاز اول:	فاز (۱) بررسی محیط بیرونی توسعه آموزش عالی استان با رویکرد آمایش سرزمین (تعیین فرصتها و چالش‌های بیرونی نهادهای علم و فناوری، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی استان فارس)
												فاز دوم:	فاز (۲) بررسی محیط داخلی آموزش عالی مرتبط با توسعه آن (تعیین مزیت‌ها و قابلیت‌های محوری و چالش‌های درونی نهادهای علم و فناوری، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی استان فارس)
												فاز سوم:	فاز (۳) تعیین مسائل و چالش‌های راهبردی آموزش عالی استان
												فاز چهارم:	فاز (۴) تدوین چشم انداز/دورنمای موفقیت و تعریف مأموریت‌های توسعه آموزش عالی
												فاز پنجم:	فاز (۵) تدوین اهداف کلان توسعه آموزش عالی استان
												فاز ششم:	فاز (۶) تدوین راهبردهای کلان توسعه آموزش عالی استان به تفکیک زیر نظام‌های آموزش عالی

نقش و جایگاه بخش علم و فناوری در تحقق اهداف چشم انداز محوری و کلیدی است و این همه ایجاب می کند که بخشی از ساز و کارهای لازم برای گسترش مرزهای دانش، تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص موردنیاز، تسهیل پژوهش، همگانی کردن آموزش و پژوهش، هدایت و تأمین منابع مالی، تولید و انتقال و جذب و بومی سازی و اشاعه فناوری، استقرار نظام تجاری سازی دستاوردهای پژوهشی، افزایش بهره وری از نخبگان ایرانی داخل و خارج از کشور در تولید علم و فناوری ملی، ایجاد و توسعه و بهره گیری از فناوریهای نو، سیاستگذاری، مدیریت و نظارت برای توسعه علم و فناوری، استقرار جامعه اطلاعاتی، ایجاد و توسعه ی شناخت کشور و جامعه جهانی و نیز کمک به رفع موانع موجود بر سر راه توسعه برخوردار باشد. با عنایت به موارد فوق، اولویت های علم و فناوری و برنامه ریزی های بلند مدت همواره مورد توجه کشورهای مختلف بوده است (جدول ۱). در ایران نیز سندهای "سند توسعه" و " نقشه جامعه علمی کشور " در این راستا اصلی ترین سندهایی است که به وسیله جمعی از خبرگان حوزه مدیریت و سیاستگذاری علم و فناوری و پژوهش تدوین شده و مراحل اصلاح و تغییرات نهایی خود را پشت سر می گذارد. ضمناً اسنادی نیز به عنوان اسناد توسعه علم و فناوری در هفت حوزه کلیدی از جمله فناوریهای نو در حال تدوین است که در آن ها راهبردهای اساسی این حوزه ها مشخص می شود. دستیابی به اهداف مندرج در اسناد بالادستی، نیاز به شناخت عوامل اساسی مؤثر در توسعه علم و فناوری داشته و مدیریت صحیح این عوامل راهگشای توسعه کشور است. باید این عوامل را در وضعیت موجود بررسی و چگونگی آنها در آینده را نیز پیش بینی نمود. نقاط ضعف را برطرف و نقاط قوت را تقویت کرد؛ تا امکان برنامه ریزی برای دستیابی به مطلوبترین آینده، ممکن شود (طاعتی و بهرامی، ۱۳۸۸).

جدول ۱- اولویت‌های پژوهش و فناوری برخی از کشورها

اولویت‌های پژوهش و فناوری	کشور	ردیف
ICT، استفاده از دانش در SMEها، پایداری در اقتصاد، فناوری و اکولوژی و فرهنگ، سلامت و بیوتکنولوژی، انرژی هسته‌ای	کره جنوبی	۱
اولویت‌های موضوعی: IT، نانوتکنولوژی، بیوتکنولوژی، هوا فضا، تکنولوژی زیست محیطی ^۱	هلند	۲
اولویت‌های کارکردی: افزایش سرمایه‌گذاری بر تحقیقات بنیادی، ترویج و ترغیب مطالعات بر علوم طبیعی، بهبود وضعیت محققین، افزایش محققین زن		
به عنوان یک کشور پیشرو در اکثر زمینه‌های تحقیقاتی فعال است که از جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: بیوتکنولوژی، ICT، نانوتکنولوژی	بریتانیا	۳
ICT، الکترونیک، سلامت و رفاه، کشاورزی و غذا، تکنولوژی‌های نوظهور، انرژی، مواد و نانو تکنولوژی، زیرساخت‌های صنعتی، تکنولوژی‌های اجتماعی ^۲	ژاپن [12]	۴
بیوتکنولوژی، تکنولوژی‌های نوظهور، انتخاب تکنولوژی‌هایی براساس منابع طبیعی موجود	نیوزلند	۵
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ICT ▪ نانوتکنولوژی 	ایرلند	۶
ICT، سلامت و بهداشت، بسته‌های انرژی با توان بالا ^۳ ، تکنولوژی‌های سبز، آب Omnipresent Computing , Nanomachines , Personalized Public Transportation , Nanomachines , Super Senses	آلمان	۷
انرژی خورشیدی، ارتباطات بی سیم، وسایل نقلیه هیبریدی، فیلترها و کریستال‌ها Communication devices for ubiquitous information access , Rapid bioassays , Genetically modified crops , autonomous housing , Pervasive sensors , Tissue engineering , Wearable computers , Improved diagnostic and surgical methods , Quantum cryptography , Ubiquitous radio frequency identification (RFID) tagging of commercial products and individual	امریکا ^۴ [12]	۸

منبع: فصیحی و اشرفی، ۱۳۷۸

۲-۲- هزینه‌های طرح

جمع هزینه‌های پرسنلی و سایر هزینه‌های مرتبط با این طرح ۲,۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال به شرح زیر برآورد می‌گردد.

- فهرست منابع و ماخذ

- الوانی، مهدی. (۱۳۸۰). مدیریت عمومی. تهران: نشر نی.
- آهنچیان، محمدرضا (۱۳۹۱). آمایش آموزش عالی و سیاست‌های توسعه علم و فناوری کشور: تحلیل گسست براساس تجربه نگاری. سیاست علم و فناوری، سال پنجم، شماره ۱، صص: ۷۳-۸۶.
- برایسون، جان. ام. (۱۳۷۸). فرایند برنامه ریزی استراتژیک برای سازمانهای دولتی و غیرانتفاعی. ترجمه عباس منوریان. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- تقی پورظهیر، علی. (۱۳۸۰). نظریه‌های اساسی برنامه ریزی آموزشی (جزوه درسی دوره کارشناسی ارشد). تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- تهرانی، حسین. (۱۳۸۰). برنامه ریزی استراتژیک. مجله پیام مدیران فنی و اجرایی. شماره ۱.
- خسروی، بهزاد. (۱۳۷۹). نقش سیستمهای اطلاعاتی مدیریت در مدیریت استراتژیک. نشریه پیام ایران خودرو. شماره ۴۳.
- دفتر برنامه ریزی و بودجه استانداری زنجان (۱۳۹۰). مطالعات برنامه آمایش استان زنجان. جلد پنجم، ویرایش اول. نشر: معاونت برنامه ریزی استانداری زنجان.
- دیوید، آر. فرد. (۱۳۸۱). مدیریت استراتژیک. مترجمین علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ سوم.
- رضائیان، علی. (۱۳۸۰). مبانی سازمان و مدیریت. تهران: سمت.
- شانه ساززاده، محمد حسن و واحدی، دردانه. (۱۳۸۰). مدیریت استراتژیک از تئوری تا عمل، تهران: نشر آتنا.
- صدیقی بوکانی، ناصر و صوفی، صلاح (۱۳۸۹). نقش آموزش عالی در توسعه ملی با تاکید بر آمایش سرزمین. همایش منطقه ای بومی سازی مدل پیشرفت آموزش عالی. دانشگاه آزاد واحد سنندج. ۸ اسفندماه ۱۳۸۹.
- عسگریان ایبانه، حسین (۱۳۸۷). آموزش عالی از دیدگاه آمایش سرزمین. نشریه پیام آزادی.
- غفاریان، وفا و کیانی، غلامرضا. (۱۳۸۰). استراتژی اثر بخش. تهران: نشر فردا.
- متن چشم انداز ضوابط ملی آمایش سرزمین (۱۳۸۳). سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
- نیلی، محمد رضا (۱۳۹۲). برنامه ریزی مبتنی بر آمایش در آموزش عالی (الزام ها، چالش ها و راهکارها)، فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، ۵(۳)، ۲۶-۱.
- وحیدی، پریدخت (۱۳۷۳). آمایش سرزمین: راهنمایی برای برنامه ریزی آموزش عالی. پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۷ و ۸، صص: ۱۰۴-۷۵.

هانگر، دیوید و ویلن، توماس. (۱۳۸۶). مبانی مدیریت استراتژیک. ترجمه اعرابی و ایزدی. تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی.

- Barnett, R. (2000). Managing universities in a supercomplex age. In M. Cutright (Ed.), *Chaos theory in higher education* (pp. 13-56). New York, NY: Peter Lang.
- Balamuralikrishna, Radha& Dugger, John. L (1995)SWOT analysis: A management tool for initiating new programs in vocational schools, *Journal of vocational and technical education*, vol(12), number 1 <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JVTE/v12n1/Balamuralikrishna.html>.
- Bryson, J. M. (2004). *Strategic planning for public and nonprofit organizations*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Burgess, E.(2008).Stakeholder perceptions of strategic planning in higher education: A comparative case study of two institutions. Unpublished doctoral dissertation, university of North Dakota, Retrived from Proquest Dissertation, UMI Number: 3340073.
- Chaffee, E. E. (1985). The concept of strategy: From business to higher education. In J. C. Smart (Ed.), *Higher education: Handbook of theory and practice* (Vol. 1, pp. 133-172). New York, NY: Agathon Press.
- Cutright, M. (2001). *Chaos theory and higher education*. New York, NY: Peter Lang.
- Delladetsimas, P. M. (2012). Sustainable Development and Spatial Planning: Some considerations arising from the Greek case. *European Journal of Spatial Development*, (46).
- Dickmeyer, N. (2004). *The strategic attitude: Integrating strategic planning into daily university work life*. Washington, DC: NACUBO Publications.
- Lerner, Alexandra, L, (1999)" A Strategic planning primer for higher education, College of busness Administratin and Economics, California stateuniversity.http://aafaq.kfupm.edu.sa/features/csu_primer/leep_sp.pdf.
- Mac Donald, F.A. (2010). *Strategy: A case of a community college and the dynamic forces at work in its environment*. Unpublished doctoral dissertation, Capella University, Retrived from Proquest Dissertation, UMI Number: 3397896.
- Omidian, F., Negad, S. K., & Fatemi, A. (2014). A review on models of spatial planning in higher education. *SCIENCE ROAD JOURNAL*. Vol. 2, Issue: 3, pp: 96-100.

- Paris, K.A.(2003). Strategic planning in university.
<http://oqi.wisc.edu/resourcelibrary/uploads/resources/Strategic%20Planning%20in%20the%20University.pdf>.
- “Planning Policy Statement 12: creating strong safe and prosperous communities through Local Spatial Planning” (2008). London: TSO, available from: Online www.tsoshop.co.uk.
- Starsia, G. (2010). Strategic Planning in Higher Education: An Examination of Variation in Strategic Planning Practices and Their Effect on Success in NCAA Division I Intercollegiate Athletic departments. Unpublished doctoral dissertation, University of Virginia, Retrived from Proquest Dissertation, UMI 3435995.
- Tromp, S. A., & Ruben, B. D. (2004). Strategic planning in higher education: A guide for leaders. Washington, DC: NACUBO Publications.
- Voorhees, R. A. (2008). Institutional research's role in strategic planning. In D. G. Terkla (Ed.), Institutional Research: More than just data (pp. 77-85). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Williams, T.S.(2009). Strategic Planning Leadership in Illinois Community Colleges: Who is Leading the Process?. Unpublished doctoral dissertation, university Chicago, Illinois, Retrived from Proquest Dissertation, UMI Number: 3360118.
- Woodworth, J.D.(2009). Perspectives of higher education business unit leaders on the creation and implementation of a strategic plan: A grounded theory. Unpublished doctoral dissertation, university Lincoln, NE, Retrived from Proquest dissertation, UMI Number: 3352772.